

Balogh Ábel

LELÁTÓI RÍTUSOK

2019-03-14 | ESSZÉ

Az 1960-as években újfajta szubkultúra jelent meg az olasz futballmeccsek lelátóin. A stadionok legolcsóbb, kapu mögötti szektoraiban csoportosuló fiatalok szervezettnek tűntek. A hagyományos, ovális alapú építményben a kanyarban a maguk készítette, csapatuk színeit lobogtató zászlókkal, drapériákkal szurkolták végig a kilencven percet. A csapatot a pályára vonuláskor performansz jellegű élőképpel fogadták. Szurkolásuk nem esetleges volt, másképp viselkedtek, mint a mérkőzések korábbi közönsége. Sajátos koreográfiát követtek, amelyet nem befolyásolt a mérkőzés alakulása. Dalaik hátrányban is hangosan szóltak, nemcsak akkor kapcsoltak rá, ha támadott a csapatuk, hanem a mérkőzések unalmasabb szakaszaiban is. Ők voltak az ultrák.

Az ultra szubkultúra az olasz társadalom hagyományos, erőteljes városi identitásához kötődött, komolyan vette a különböző városok és régiók közti versengést. Csakhamar minden klubnál megjelentek a szélsőségesen elkötelezettek, akik akár az ország legtávolabbi pontjaira is elutaztak csapatuk és városuk képviselőiként.

a drog

Az új szubkultúra kialakulásához hozzájárult, hogy a '60-as években jelentősen csökkentek az olasz futballmeccsek belépőinek árai. ^[1]

A jegyáresés lehetővé tette, hogy a munkásosztálybeli fiatalok tömegével látogassák a mérkőzéseket. Ők honosították meg a

lelátókon az új kultúrát. Az első szervezett ultracsoportot 1968-ban (nevezetes dátum) alapították az AC Milan szurkolói. Nevük Fossa dei Leoni, vagyis az Oroszlán verme. Az első ultracsoportok még ugyanabban az évtizedben megjelentek a nagyobb kluboknál. A Sampdoria, Internazionale, Hellas Verona, Torino szurkolók is hamar megalapították a maguk ultracsoportját. Kezdetben erős gerilla és partizán romantikával itatódtak át, amit a nevük is tükrözött, csupa-csupa Brigade, Fedayn, Commando árasztotta el Olaszországot. A '70-es évekre minden elsőosztályú klubnak lett ultracsoportja, az évtized végére pedig klubonként tucatnyira nőtt a számuk. Az ultrák aranykora a '70-es, '80-as évek volt. Minden stadion harsány, forradalmi politikai nézetektől zengett. Fasiszták, kommunisták, anarchisták voltak, alsóbb osztálybeli fiatalok, elitellenes véleménnyel. A forradalom mellett megjelent '68 másik bálványa, a drog. Nagyon sok dal a csapat és a város dicsőítése mellett a módosult tudatállapotról, a szabadság ilyesféle megéléséről szólt. A fiatalok a gyökértelen, közösségeket szétverő világban megtalálták a valahová tartozás élményét, és a kollektíven megélt szabadságot. Ám ahogy nőtt az ultrák száma, úgy okoztak egyre több problémát a srácok, akik nem a mérkőzéssel, hanem a saját versengésükkel foglalkoztak. Ennek nemcsak a stadionon belüli rítusok, de az utcai verekedések is részei voltak. Bár – hasonlóan más országokhoz – az olasz futballnak a kezdetektől része volt a lelátói erőszak, az '50-es évek békés hangulata után megrázóan hatott az elszabaduló erőszakhullám. Ráadásul az ultrák már-már vallásos rítust körítették az ellenféltől zsákmányolt drapériák, sálak, zászlók elégetéséhez. Az egyre szigorodó jogszabályok sok ultracsoport feloszlásához vezettek. A politikai vélemények is lecsendesedtek. Ám nem tűntek el. Mostanában jobboldali reneszánsz figyelhető

meg: a legutóbbi politikai botrány, hogy a Lazio ultrái a rivális AS Roma mezében ábrázolták Anna Frankot egy matricán.

A szubkultúra elterjedt egész Európában, de a vasfüggöny mögé zárt kelet-európai országokba csak a rendszerváltozás után, az 1990-es években jutott el az ultra-típusú szurkolás. **[2]** Az első ultracsoport az 1991-ben alapított, kispesti Ultra Red Boys volt. Az 1980-as évek sorozatos bajnok klubja, a Honvéd a '90-es évek elején még rendszeres szereplője volt a nemzetközi kupáknak. A BEK 1991/1992-es kiírásában játszott a csapat a Sampdoriával, az egyik legnépesebb szurkolótáborral rendelkező olasz csapattal. Az ultra-típusú szurkolással már korábban megismerkedő fiatal kispesztieket a BL-meccsen tapasztaltak kötelezték el végleg a szubkultúra mellett. Nem sokáig árválkodott az Ultra' Red Boys a magyar mezőnyben, mert pár éven belül szinte minden nagyobb magyar egyesületnél megjelentek az ultrák.

Sarkadi Bálint, 1909foto, facebook.com

Bár a köztudat az ultrákkal a sporteseményekhez kapcsolódó erőszakot köti össze, fontos leszögezni, hogy a football-huliganizmus sokkal régebbi Magyarországon, mint az ultra-típusú szurkolás. **[3]** Már a két világháború közötti időszakban létezett

futballhoz kötődő erőszak, amely a magyar futball szinte teljes történetét végigkísérte. Az államszocializmus időszakát is. A különbség annyi volt, hogy nem illett az erőszakos cselekményekről beszámolni. Ráadásul a rendőrség a diktatúra adta széles jogosultságaival könnyen kezelte a balhékat. A kilencvenes években változást hozott, hogy megszűnt a rendőrség korábbi tekintélye. A pártállami időkben a rendőr élet-halál ura volt, és karriereket törhetett derékba akár csak egy rossz helyen történő igazoltatás. A demokratikus viszonyok között a rendőr kevésbé tűnt félelmetesnek. Viszont a magyar rendőrség 2006-ig nem adaptálta a demokratikus erőszakszervezetek tömegrendezvények kezelésére vonatkozó technikáit. Erőtlen rendőrség, viszonylag magas nézőszám jellemezte a rendszerváltás utáni magyar lelátókat. Minden adott volt, hogy az erőszak elszabaduljon. El is szabadult, a média pedig megtalálta bűnbaknak a legzajosabb, mindenhol ott lévő szurkolókat, az ultrákat. Holott, bár az ultra szubkultúrának is része az erőszak, a verbális és a fizikai is, a nagyobb verekedésekért egy másik, az ultrától különböző szubkultúra tagjai, a futballhuligánok okolhatók. Többnyire ők azok, akikből mára a rettegett biztonsági cégek „szekusai” lettek. Az utóbbi idők nagy nyilvánosságot kapott, politikai események és mérkőzések biztosítása körül kialakult botrányai ezekhez a cégekhez fűződnek. **[4]** A két szubkultúra közötti különbséget úgy lehet a legkönnyebben összefoglalni, hogy az ultrákat a stadionban törtétek, a szurkolás érdekli, a huligánokat meg az utcai verekedések. Hogy mélyebben megértsük, meg kell válaszolni, mi történik a stadionban. Miről beszélünk, amikor az ultráról beszélünk.

szélsőségesen rendpártiak

Az ultra szó szélsőségest jelent. A szélsőség nem csupán a klub iránti elköteleződésben, de a csoportok szervezésében is tetten érhető. Az ultrák

ugyanis szélsőségesen rendpártiak, tulajdonképpen azt is mondhatnánk, az ultra kispolgári szubkultúra. Az ultra-típusú szurkolócsoporthoz merev hierarchia jellemző. A csoportokon belüli és a csoportok közötti viszonyokban is megfigyelhető az erős vezető iránti vágy. Az ultra szurkolótábor mindig több csoportból épül fel. A csoportok létszáma változó, a pár tízfőstől a rengeteg frakcióval rendelkező többezresig terjedhet. A „kanyarban” ezek a csoportok erejüknek megfelelően foglalnak helyet, a

szurkolást általánosan a legerősebb csoport vezeti. Ők adják az úgynevezett capót, a vezérszurkolót. A capo a pályának háttal állva, a lelátót a játéktérrel elválasztó kerítésről irányítja a szurkolást. Az ultrákat a kívülállók felé képviseli. Fontos tudni, hogy az ultra szektorba járó szurkolók kis százaléka tartozik valamelyik ultracsoporthoz. A többség a szubkultúra nézőpontjából kívülálló, „sálas-” vagy „táboros-szurkolóként” emlegetett, mégis a szubkultúra fenntartásához létfontosságú tömeghez tartozik. Bár az ultracsoportok versengő, zárt, hierarchikus világában – vélhetően minden más, beavatottak/be nem avatottak dichotómiát fenntartó emberi közösséghez hasonlóan – legtöbbször némi gúnnyal szólnak róluk, a tömeg mégis szükséges a szurkolótábor, így a szubkultúra fenntartásához. Minél nagyobb egy szurkolótábor, annál erősebb. És az erő ebben a közegben nélkülözhetetlen.

Babar Viktor, 1909foto, facebook.com

Magyarországon a kis létszámú szurkolótáborok ultracsoportjai hamar felmorzsolódnak. Gyakran a rövid tündöklés után felőrlődnek a klubbal kialakuló ellentétekben. Miért? Az egyik válasz lehet, hogy mint a legtöbb szubkultúra, az ultra

is a fiatalok körében hódít. A fiatalok egy idő után kiöregszenek, feladják a nonkonformista viselkedésmintákat, betagozódnak a többségi társadalomba. Olyan helyen, ahol nem járnak tömegek futballmeccsre, nincs elegendő utánpótlás, generációváltással a szubkultúrának „reszeltek”. Ugyancsak lehetséges magyarázat, hogy nem organikus, hanem importált kulturális jelenség. Nem törvényszerű, hogy ha a stadionba megyünk, lesznek emberek, akikkel 90 percen keresztül folyamatosan óbégathatunk. Egy szurkolói rigmust parafrázálva: nem tanította az én nagyapám, hogy a lelátón az ember végig énekel. Azokban az országokban, ahol a stadionbeli éneklés régi szokás, sokkal nehezebb az ilyen típusú szurkolást felszámolni. Számos országban megfigyelhető az ultrák eltűntetése, ahol a megállás nélkül, kilencven percen át tartó éneklés viszonylag új jelenség volt. Az ultrát erős biztonsági fellépéssel (koreográfiák és pirotechnika tiltása, idegenbeli utazások rendőri megszüntetése stb.) több helyütt szinte teljesen ellehetetlenítették, ahova az olasz-típusú szurkolás kulturális importként érkezett. Ezeken túl magyarázat lehet az ultracsoportok erős önfelszámoló, „szuicid” hajlama. Az ultra-szubkultúrában jelen van a saját eszményekért végsőkéig kiállás romantikus erkölcse. Az ultrák ideális világa a fennálló „modern” futball fogyasztói élményével áll szemben. Valami olyasmit foglal magában, hogy régebben a mérkőzéseken senki nem zavarta a közösségeket, azok önmaguk alkották a lelátók szabályait, a jegy, sör, utazás szentháromsága nevetségesen olcsó volt, és a csapatban csak saját nevelésű játékosok rúgták a bőrt, merő klubszeretetből. Ebben az ultraparadicsomban a futball még közösségek harca, nem pedig üzlet, ahogy manapság. Az elmúlt aranykor-szerű történelemkép rendszerint összetűzéshez vezet az ultracsoportok és a vezetőség között. Az érdekvédő harcra jellemző egy kívülről nézvést abszurdnak tűnő eszköz, a sztrájk. Igen gyakran élnek az ultra-típusú szurkolótáborok a távolmaradással, annak érdekében, hogy nyomást gyakoroljanak a klub vezetésére. Hiszen a szurkolótábor része a meccsélménynek, a legtöbb szurkoló nem érzi magát jól csendes stadionban. Az ultrák a show részei, a klubok és tévétársaságok marketinggépezetei ezért tesznek be a mérkőzéseket promózó reklámfilmekbe látványos vágóképeket a szurkolótáborokról. Kérdés ugyan, mennyire számítanak manapság a helyszíni szurkolók, amikor a klubok a jegybevétel többszörösét szerzik a tévés közvetítések jogdíjaiból. Mindenesetre az üresen kongó stadion a közvetítésnek is árt. A látványos, zajos tömegek nélkül a tévében is

nehezebb tétet adni a futballmérkőzésnek. Gond csupán akkor van, ha a szurkolótábor pár tíz főből áll, és a klub mérkőzéseire sem járnak 500-1000 főnél többen. Márpedig Magyarországon ez az átlagos. Ilyenkor a szurkolótábor jelenléte elhanyagolható, a tábor tagjain kívül senkit nem érdekel. A vezetőket sem. Az ultracsoport vagy megszűnik a hosszú távollét alatt, vagy meghunyászkodva tér vissza.

ultra-sztrájk

A magyar labdarúgás történetének is volt sikeres ultrasztrájkja. Még hozzá nem is oly régen. 2014-ben az MLSZ kötelezővé tette a meccsre járáshoz a kártyás regisztrációt. A klubkártya ellen országsszerte sztrájkjal tiltakoztak az ultracsoportok. Végül az MLSZ meghátrált, a kötelező kártyát eltörölték. Tehát a sztrájkok kellő mennyiségű ember bevonásával eredményesek lehetnek. A sors furcsa fintora, hogy az utóbbi években sokkal kevesebb klub szurkolótáborra csatlakozna egy esetleges sztrájkhoz. A magyar futballban működő sajátos klubmodell megjelenésével a kormányzathoz kötődő erős emberek egészen kis települések csapatait vitték fel az NB1-be, amelyeknek legfeljebb néhány tucat embert megmozgató hagyományos B-közép a szurkolótáboruk, de előfordul, hogy a játékosok szülei sem járnak ki a meccsre. Az ultra-táborral rendelkező vidéki nagyvárosi klubok többsége jelenleg alsóbb ligákban sínylődik.

SS Lazio szurkolók a római Stadio Olimpícióban, Andrew, wikimedia.org

A futballszurkolói szubkultúrákban a szűkebb pátriához tartozás, a város és régiója adta identitás olyannyira jelentős, hogy a nyelvhasználatot is befolyásolja. Fontos a saját dialektus. Elkülönít minket az ellenféltől. „Azok” nyelvükben is mások. Tim Parks írja *A Season with Verona* című könyvében, hogy minden Hellas Verona meccsen elhangzik a „Non si capisce ma come cazzo parlate” szövegű dal: nem értjük, mi a faszt mondtok. ^[5] Az ellen megbélyegzésével párhuzamosan a mi nyelvhasználatunk felértékelődik. Ezért szólítják egymást 'butei'-nek (a bambini, gyerekek szó helyi változata) a veronai ultrák. ^[6] Büszkén vállalják a nyelvjárásukat. Nemcsak Olaszországban jellemző, hogy a szurkolói szubkultúra tüntetőleg a helyi dialektust beszéli. Bárhol megfigyelhető a jelenség, ahol adott a nyelvváltozatok sokfélesége. Angliában a West Ham szurkolói híresek a cockney-ről, míg Liverpoolban a scouse-ra büszkék. Nick Hornby *Fociláz* című regényében elmeséli: úgy próbált

minél autentikusabb Arsenal szurkolónak tűnni, hogy dél-londoni agglomerációs származása dacára igyekezett a lehető leginkább úgy beszélni, mint Islington munkásosztálybeli lakói.

Magyarország a „lelátói nyelvészkedés” szempontjából nem különösebben izgalmas hely. A 20. század centralizáló nyelvpolitikája, a dialektusokkal ellenséges közélet nagy többségében kipusztította a nyelvjárási formákat. Mivel kevés kivételtől eltekintve az areális dialektusok már nem, vagy csak az idős korosztály körében élő nyelvváltozatok, nem alakult ki a magyar szurkolói kultúrában a saját nyelvjárás öntudatos vállalása. Másfél kivételt lehet említeni. Az egyik Debrecen. A DVSC drukkerait gyakran említik dábrácániakként a riválisok, akik a megbélyegzés eszközeként utalnak a helyi nyelvjárásra. A másik, immár „egész” példa Diósgyőr, ahol a borsodi identitás keretében kerülnek elő romani kifejezések. Az ellenfelek is igyekeznek cigányokként megbélyegezni a DVTK szurkolóit, de a miskolciak is használják magukra a sztereotípiá elemait. Bár a Diósgyőr példája inkább mutat rokonságot a holland Ajax történetével. Az Ajax közismert zsidó csapat, pedig kevés köze a zsidósághoz. Azért kötik össze az amszterdami zsidósággal, mert a más városokból érkező vendégszurkolóknak a helyi zsidónegyeden keresztül vezetett az útja a klub stadionjához. Így gyakran zsidózták az ellenfelek az Ajaxot. [7] A csapat szurkolói pedig, hogy javukra fordítsák a megbélyegzést, elkezdték önmagukat zsidóként definiálni. Valami ilyesmi történt Miskolcon is. A Diósgyőr szurkolóit a Borsod megyében élő sok roma miatt cigányozták az ellenfelek. Ők pedig – bár nem annyira látványosan, mint az Ajax drukkerai – elkezdtek a cigány identitás elemait használni. Különbség, hogy míg az Ajax körül az évek során filozemita hangulat alakult ki, a Diósgyőr szurkolói között továbbra is a szélsőjobboldali, cigányellenes légkör a meghatározó.

ki verekedett kivel

Van egy jelenség, amely jellemző a magyar futballszurkolói szubkultúrák nyelvhasználatára. A formula feltételezhetően a tolvajnyelvből szivárgott át az ultrák és huligánok beszédébe. A passzív szerkezet. Szerepe, hogy ne legyen egyértelmű a cselekvő személye. Értelemszerűen hasznos a lelátói balhék, verekedések világában is, ha az avatatlan fül számára nem

egyértelmű, ki verekedett kivel. Valószínűleg mégsem ez az elsődleges, hanem az elhatárolás. **[8]** Elhatárolja a szubkultúra tagjait a többségtől. A beszédmodot így írja le a szatirikus modoros blog tematikus posztja: „– Te, üzengettek a lilák, hogy így meg leszünk baszva, meg úgy csúszni fogunk, de hiába próbáltunk egerészni már órákkal a meccs előtt, nem lett semmi matek, elbújtak a patkánylyukaikban a csicska bohócok. Egyedül a kékek (=rendőrök) cipőztek meg pár srácot közülünk mutogatásért.” **[9]**

Dirk Ingo Franke, wikipedia.org

Az ultrák tehát ellenzik az ún. „modern” futballt. Felfoghatjuk egyfajta lelátói antikapitalizmusként is a jelenséget. Az ultrák romantikus világában a futballcsapat nem lehet biznisz. A legtöbb ultra nem vásárolja a klub ajándéktárgyait. Ennek szélsőséges példája Nápoly, ahol a kanyar dresszkódja tiltja a klub termékeinek viselését. **[10]** Helyette saját, nonprofit alapon értékesített termékeik vannak. Némi malíciával tarthatnánk a jelenséget konkurenciaharcnak is a klub és az ultrák között, de nem mindenhol erről van szó. Általános tendencia, hogy a kisebb közösségeknél inkább érvényesül a nonprofit modell. Az értékesített ruhadarabokból, zászlókból, szurkolási kellékekből származó nyereséget az elveknek megfelelően a közösség érdekeire, utazásszervezésre, koreográfiákra fordítják. Talán az ultráknál, mint

bármely más emberi közösségnél, működik a megközelítőleg 200 fős limit. 200 fő a határ, ekkora közösségben tudjuk értelmezni a kapcsolati hálókat. E szám fölött nem beszélhetünk közösségről, csupán tömegről, hisz nem tudjuk nyilvántartani az ismeretségeinket. 200 fölött kevésbé vagyunk szolidárisak, elszemélytelenednek a kapcsolataink. **[11]** Ebből következhet a jelenség, hogy általában a kisebb ultracsoportok tudnak pozitív kollektivitásként működni. Pluszt jelentenek a közösség életében, gyakran vesznek részt városi programokon, faültetésekkel, segélyprogramokkal tesznek a lakókörnyezetükért. A nagyobb táboroknál a vezetők önös gazdasági érdekei elhomályosítják a csoportok érdekeit. Érzékletes példa, hogy legutóbb a Juventus egyik vezérszurkolójának öngyilkosságát hozták össze alvilági szállal. **[12]** A nagyobb szurkolótáboroknál gyakorta hallani pletykákat az ajándéktárgyakból származó profit magánkézbe kerüléséről, drogügyletekről, alvilági kapcsolatokról. Talán nemcsak azért alakul így, mert a nagyobbaknál van elég széles piac, hogy megérje üzletelni, de azért is, mert ahol nagy a tömeg, ott elszemélytelenedik a szurkolótábor, és már nem a nagy egész, csak a szűk társaság érdekei szerint cselekszenek az egyének.

punk tábor

A világ minden táján jellemző, hogy az ultracsoportok politikai szimpátiái a szélsőségekhez kötődnek. Minden szubkultúra – az ultra is – a többségi társadalommal szemben határozza meg magát. Nonkonformista, amelyet a legkülönbözőbb módon kifejez. Az ultrának a klub miatt fontos a város és/vagy a régió sorsa, ezért kötődik a politikához. A nonkonformista politika pedig mindig szélsőséges, hisz mérsékelt rendszerideológiák támogatásával nem lehet a fennálló renddel szembe menni. De a belső struktúrák is meghatározóak. Az ultracsoport felépítése hierarchikus. Szimpátiái a szélsőjobb vagy -baloldali ideológiák felé mutatnak, amelyek a 20. század totális diktatúráiért felelősek. Ennek némileg ellentmond, hogy vannak anarchista szurkolótáborok is. Például Prága „kultcsapatának”, a Bohemians Prahának, hagyományosan punk tábora van. A lelátóján nincs merev parancsuralmi rendszer, szervezetlenebb is, mint a nagyobb ultra-típusú táborok. Kivételek tehát léteznek, de általános tendencia, hogy a merev hierarchikus felépítményhez a merev hierarchiát dicsőítő ideológiák követése társul.

Ám nem minden ultracsoport politizál. **[13]** Olaszországban a Sampdoria szurkolóitól indult a mozgalom, amely az ultracsoportok politikamentességét hangsúlyozza. Ez a kanyarok vegyes összetételéből is következik. A leginkább szélsőjobb oldali szurkolótáborban is vannak baloldali érzelmű szurkolók, és a leginkább balos közegben is előfordulhatnak jobboldaliak. A politikamentes ultracsoportok létrejöttét általában erősen megosztott közeg okozza, ahol az egységes szurkolás akadályát a nyílt politikai szerepvállalás.

wikipedia.org

Közismert, hogy a magyar szurkolói társadalom a radikális jobboldalhoz kötődik. Talán mert a rendszerváltás környékén a kádári államszocializmussal és a globális kapitalizmussal is kritikus gondolkodást széles körben Csurka István képviselte. A rendszerváltás utáni években a baloldalon a liberálisok kulturális és politikai dominanciája elnyomta és megbélyegezte a kapitalizmussal kritikus véleményeket. A

lelátók szervezett szurkolójának politikai keresése előtt egyetlen út állt, ez pedig a MIÉP-hez és holdudvarához vezetett. Holott az ultra szubkultúra megjelenése Magyarországon több baloldali érzelmű ultracsoportot is előhívott (PMFC, Videoton). Sőt, a kétezres évek végén is aktív volt még Pesterzsébeten, a hagyományosan alsóbb ligákban szereplő ESMTK-nál egy baloldali szurkolócsoporthoz. **[14]** Ám a baloldal fokozatosan eltűnt a magyar pályák lelátóiról. Nehéz volt úgy rendszerkritikus baloldalinak lenni, hogy lényegében nem létezett a baloldali rendszerkritikának olyan fóruma, amely tömegekhez jutott el. Ezért a kiépített hálózattal, a baloldalnál összehasonlíthatatlanul jobb lehetőségekkel rendelkező, a saját, tehát jobboldali elitek által nem megfojtott, megbélyegzett nemzeti radikalizmus könnyedén szívta fel a rendszerellenes alternatívára vágó fiatalokat. Köztük az ultrákat is. Még a hagyományosan a szakszervezeti mozgalomhoz közel álló Vasas szurkolótábora is árpádsávos zászlóval járt meccsre, és ezen a Vasas-szurkoló Moldova György is felháborodott. **[15]**

a virtus

Igaz, hogy minden emberi közösségre jellemző a hierarchikus szerveződés. Többségében az határozza meg a viszonyokat, hogy ki rendelkezik a tagok számára fontos vezető erényekkel. A vezetők nem vizsgálhatók a csoporton kívül, erényeik a közösségi dinamikában mutatkoznak meg. **[16]** Van azonban egy szurkolói szubkultúra, ahol a virtus az öltözködésben is megmutatkozik. A *football faktor* című művében John King leírja, hogy a csoport perifériájához tartozó fiatalok „borzasztóan öltözködnek”. De az ugyanerről a szubkultúráról szóló *The Firm* című filmben a huligánbanda vezetője rendkívül stílusos viseletével is elkápráztatja a történet kamasz főhősét. Ez a szubkultúra a *casual*.

A '70-es évek Nagy Britanniájában az átlagos futballhuligánok szkinhedek voltak. Bakancsot és bomberdzsekit hordtak, a hajukat leborotválták. Az évtized végére a bakancsos fiúkat új típusú, Liverpoolból eredő szubkultúra váltotta fel. **[17]** Az időszak a helyi Liverpool FC aranykora volt, a csapat sorozatosan kivívta a nemzetközi kupaindulás jogát. Szurkolóik minden mérkőzésre elkísérték őket, és a közmondásosan részeges, rosszul viselkedő britek gyakran lopkodtak ezeken a túrákon – legalábbis a legendák szerint. Rengeteg divatos ruhát is zsákmányoltak,

amelyek kezdetben a hazai rendőrök radarjai alatt tartották őket. A jól öltözött fiatalokról egy bobby sem gondolta volna, hogy bajkeverők lennének, így aztán a casual szubkultúra virágzásnak indult szerte Angliában, majd a sziget többi országában is.

Egghead06, wikimedia.org

A casual-típusú szurkolót nem olyan könnyű jellemezni, mint az ultrát. Az első számú probléma a márkák kérdése. Vannak preferált brandek a szubkultúrán belül, de a divattal együtt ezek folyamatosan változnak – az is, hogy mi számít casualnek, és mi az, ami már chavvy, tehát suttyós. Ahogy egy tematikus fórum felhasználója megfogalmazta: „casual az, amit úgy hordasz”. Tehát olyasfajta ruhadarab, ami sportos, mégis elegánsan viselhető. Történetileg a Burberry, Aquascutum, Sergio Tacchini, Fila, Diadora, Adidas, Stone Island, Lyle and Scott, Fred Perry, Barbour, Ralph Lauren márkák számítanak a legmeghatározóbb casual-márkáknak, de az egy évtizeddel ezelőtt még a legdivatosabb ruhadarabnak számító Burberry kockás sapka manapság a suttyóság, a provincializmus jelképe.

nagyon komoly sértés

A Guardian szakírója, Tobias Jones magyarázta el kiválóan az olasz és az angol típusú erőszak-szubkultúra különbségét. **[18]** Az angol huliganizmus részeges, kaotikus, az olasz ultra meg rendkívül szervezett, hierarchikus. Jones idézi egy olasz ultra válaszát a kérdésre, hogy mi történik az olasz lelátón, ha valaki spontán éneklí a maga rigmusát. A válasz: nagyon komoly sértés a csoport felé, ha nincs megbeszélve a dal. Az ultrák ugyanis közösen találják ki az énekeiket. A stadionban nincs helye a spontaneitásnak, a szurkolást központilag szervezik. Az angol futball körüli szubkultúrák jóval kevésbé szervezettek. Nagy szerepe van az egyéni kezdeményezésnek, a szurkolás nem irányított. Az angol futball körüli szubkultúra külsőségeiben is individualistább. A casual típusú szurkolók körében a dresszkód csupán nagy vonalakban meghatározott. Mindenki igyekszik kidomborítani az egyéniségét, a mintakövetés nem erény. Sokkal inkább számít virtuos cselekedetnek, ha valaki diktálni tudja a trendeket. Az ultráknál a közösség az első. Az öltözködésben, a lelátói viselkedésében az egyén követi a szabályokat. Nincs eltérés, nincs egyénieskedés, így szélsőségesen homogenizáltak, szervezettek.

A különbséget bizonyára az adott kultúra határozza meg. A déli katolikus univerzalizmus és az északi protestáns individualizmus különbségei tükröződnek a szubkultúrák reprezentációjában. Az olaszok évezredek óta a katolikus egyház hierarchikus rendszerében élnek. Vallásosságuk jóval misztikusabb a protestantizmusnál, a katolikus misén a hívő feloldódik a közösségi rítusban. Érdekes, hogy az igazán sikeres ultra táborok a világnak azokban a régióiban jöttek létre, ahol a katolicizmus vagy az ortodoxia a leggyakoribb. Szerbia, Görögország, Latin-Amerika, Olaszország híres a rendkívül egységes, pokoli hangulatot teremtő szurkolókról. Újabban felzárkózott Lengyelország. A protestáns vallásokban viszont az ember nem közvetítő révén nyeri el a megváltást, nem a rítusok határozzák meg kapcsolatát Istennel. A bűnbocsánat, az üdvözülés az egyén lelkiismeretétől, hitétől függ. Ebből a kulturális meghatározottságból következik, hogy az angol típusú szubkultúra, a casual külsőségeiben az egyéniséget hangsúlyozza. Az öltözködésben is önkifejezés, sőt versengés zajlik.

Van ösztönösebb a futbalszurkolóknál? A lelátókon törzsi versengés folyik. Pedig a legvadabb szurkolótáborok tagjai is többségükben teljesen átlagos, hétköznapi emberek. Ki ne akarna néha kimenőt jólfésült énjéből? Mégis, amikor megkapja az ember a kimenőt, és delíriumban levakargatja magáról a kultúra mázát, a milyenségét az a levakargatott máz határozza meg.

1. https://www.vice.com/en_uk/article/wjqgq5/how-political-violence-invaded-italian-football
(2019.02.06.) ↑
2. http://www.nemzetisport.hu/labdarugo_nb_i/visszatertek-a-fanatikusok-beke-a-vezetokkal-unneples-a-csapattal-2533907 (2019.02.21.) ↑
3. Szegedi Péter, *Riválisok. Debrecen futballtársadalma a 20. század első felében*. Korall Társadalomtörténeti Egyesület, Budapest, 2014 ↑
4. <https://444.hu/2017/04/24/most-is-kubatovnak-dolgozott-a-valasztasi-irodanal-bevetett-kopasz> (2019.02.25.) vö. <https://atlatszo.hu/2015/06/16/lelatoi-balhek-es-revolver-ujsgiras-jelenleg-is-zaklatasert-ul-a-fradi-tabor-onjelolt-vezere/> (2019.02.25.) ↑
5. Tim Parks: *A Season with Verona*, Random House, London, 2002, 168. ↑
6. uo., 9.. ↑
7. Bérczes Tibor – A „zsidó” Ajax http://www.multesjovo.hu/en/aitdownloadablefiles/download/aitfile/aitfile_id/526/
(2019.02.25.) 3. ↑
8. http://www.fszek.hu/szociologia/csepe/csepe_gyorgy_a_csoportlektan_vazlata.pdf (2019.02.06.), 55. ↑
9. https://modoros.blog.hu/2009/09/08/lelatok_nepe_a_szurkolocsoportok (2019.02.06.) ↑
10. https://www.reddit.com/r/soccer/comments/99hn3o/history_of_the_ultras_in_italy_and_their_influence/
(2019.02.06.) ↑
11. <https://ujember.hu/az-onzes-mint-a-tarsadalom-torzszulottje/> (2019.02.06.) ↑
12. <https://www.theguardian.com/world/2016/dec/01/inside-talys-ultras-the-dangerous-fans-who-control-the-game>
(2019.02.06.) ↑
13. <https://www.theguardian.com/football/the-gentleman-ultra/2015/jan/22/sampdoria-serie-a-club-guide-lombardo>
(2019.02.21.) ↑
14. Érdekes mellékszál, hogy végleges eltűnésüket a Legia Varsó hírhedt, radikális baloldali szurkolókra vadászó huligánjai okozták. A történet úgy hangzik, hogy az ESMTK ultra-táborát mementóként képviselő utolsó két drapériát az újpesti barátaiknál vendégeskedő Legia szurkolók vették el, az ideológiai különbségek miatt. ↑
15. Moldova György, *A szent labda*, Urbis, Bp., 2012, 178. ↑
16. http://www.fszek.hu/szociologia/csepe/csepe_gyorgy_a_csoportlektan_vazlata.pdf (2019.02.06.), 63-73. ↑
17. https://sports.vice.com/en_ca/article/gybjnq/why-is-casual-culture-still-relevant-in-football-and-fashion (2019.02.21.) ↑
18. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2018/apr/29/beyond-the-violence-shocking-power-ultras-wield-over-italian-football> (2019.02.06.) ↑